

גאולי ה' / תהילים פרק ק"ז

שאל יונתן וינגורט

ישנה גאולה פרטית מצרות וישנה גאולה כללית של העם. הגאולה הפרטית היא גם גאולה של עובדי עבודה מהצרות שלהם ומהעונשים שהם קיבלו, והגאולה הכללית היא של עם ישראל, והיא נעשית בקהל עם ובמושב זקנים. כאשר מתבוננים במזמור ובמציאות רואים את חסדי ה' ומודים עליהם.

במסכת ברכות (נד, ב) לומד רב יהודה בשם רב ממזמור זה, שארבעה צריכים להודות: יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. ובכל זאת, נראה לחלק את המזמור באופן קצת שונה, ולראות בו שני סוגים של הודיות.

המזמור פותח: הודו לה' פי טוב, פי לעולם חסדו, ויש בו הודיה על שני דברים, הכתובים בפסוקים הראשונים (כ-ג). ראשית, הגאולה מהצרות: יאמרו גאולי ה', אשר גאלם מיד צר. שנית, קיבוץ הגלויות: ומארצות קבצם, ממזרח וממערב מצפון ומים.

חלקו הראשון של המזמור (ד-כב. 123 מילים) הוא על שלשה סוגי אנשים שהיו נתונים בצרה, וכאשר הם צעקו לה' הוא הציל אותם ממצוקותיהם, וגאלם מיד צר: (א) הולכי מדברות: תעו במדבר בישיון דרך, עיר מושב לא מצאו. רעבים גם צמאים, נפשם בהם תתעטף. (ב) יושבי בית האסורים: ישבי חשך וצלמות, אסירי עני וברזל. פי המרו אמרי אל, ועצת עליון נאצו. ויכנע בעמל לבם, פשלו ואין עזר. (ג) חולה שהגיע לשערי מוות: אולים מדרך פשעם, ומעונותיהם יתענו. כל אכל תתעב נפשם, ויגיעו עד שערי מות. בשלשת סוגי האנשים הללו נראה כי הצרה באה בעקבות חטאים.

חלקו השני של המזמור (כג-מא. 121 מילים) הוא על קיבוץ הגלויות, וינחם אל מחוז חפצם, ועל הארץ שהיתה למדבר, לצמאון ולמלחה, מרעת ישבי בה, ועתה זורעים בה שדות ונוטעים כרמים, ויברכם וירבו מאד, ובהמתם לא ימעיט. נראה, כי האנשים שהיו בצרה במחצית הראשונה של המזמור, חזרו אל מקומם במחצית השנייה

(א) הודו לה' כי טוב, פי לעולם חסדו.

(ב) יאמרו גאולי ה', אשר גאלם מיד צר.

(ג) ומארצות קבצם, ממזרח וממערב מצפון ומים.

(ד) תעו במדבר בישיון דרך, עיר מושב לא מצאו.

(ה) רעבים גם צמאים, נפשם בהם תתעטף.

(ו) ויצעקו אל ה' בצר להם, ממצוקותיהם יצילם.

(ז) וידריכם בדרך ישרה, ללכת אל עיר מושב.

(ח) יודו לה' חסדו, ונפלאותיו לבני אדם.

(ט) כי השביע נפש שקקה, ונפש רעבה מלא טוב.

(י) ישבי חשך וצלמות, אסירי עני וברזל.

של המזמור. יורדי הים באניות, עשי מלאכה במים רבים, לא נראים כאנשים חוטאים, להיפך: המה ראו מעשי ה', ונפלאותיו במצולה, וכחלק מההודיה שלהם כתוב: וירממוהו בקהל עם, ובמושב זקנים יהללוהו.

מעתה, יכולים אנו להתבונן בכללות המזמור. האם זהו מזמור אוניברסאלי, המתייחס להודיה של כל האנשים בעולם, או שזהו מזמור המתייחס לעם ישראל וגאולתו?

מחד, אין במזמור זה אזכור של "ישראל", הארץ או העם, ומאידך, נראה פשוט שהארץ עליה מדובר היא ארץ ישראל, והעם שהתקבץ מארבע כנפות הארץ הוא עם ישראל. מחד, זהו מזמור הפותח את הספר החמישי בתהילים, והוא עומד בפני עצמו, ומאידך הוא נראה קשור מאוד לשני המזמורים לפניו (קה-קו) שגוללו את קורות העם.

נראה, כי חלקו הראשון של המזמור עוסק בעם ישראל בצאתו לגלות ובהיותו שם. בתקופת הגלות זהו מזמור אוניברסאלי, שמתייחס לכל מי שנתון בצרה וה' מושיע אותו. חלקו השני של המזמור, לעומת זאת, עוסק בעם ישראל ששב לארצו, וגאולי ה' אינם רק אלו שניצלו מצרה פרטית, אלא השותפים לגאולה השלימה.

לא לחינם, הסיפור של יורדי הים באניות הוא הסיפור הרחב ביותר במזמור שלנו, ובמסורה אף נוספה האות 'נ' הפוכה אחרי כל פסוק. ה'נ' ההפוכה באה להדגיש, שאין זה סיפור סתמי, אלא סיפור המתרחש כל הזמן.

סיפורם של יורדי הים באניות מזכיר מאוד סיפורו של יונה הנביא, יורד הים הבורח (יונה א, ג-טז): ויקם יונה לברח תרשישה מלפני ה' וירד יפו, וימצא אנהי באה תרשיש ויתן שכרה, וירד בה לבוא עמהם תרשישה מלפני ה'. וה' הטיל רוח גדולה אל הים, ויהי סער גדול בים, והאניה חשבה להשבר. ויראו המלחים ויצעקו איש אל אלהיו ויטלו את הפלים אשר באניה אל הים להקל מעליהם, ויונה ירד אל ירפתי הספינה וישכב וירדם. ויקרב אליו רב החבל, ויאמר לו: מה לך נרדם? קום קרא אל אלהיך! אולי יתעשת האלהים לנו ולא נאבד. ויאמרו: איש אל רעהו, לכו ונפילה גורלות ונדעה בשלמי הרעה הזאת לנו, ויפלו גורלות ויפל הגורל על יונה. ויאמרו אליו: הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו, מה מלאכתך ומאין תבוא, מה ארצך ואי מזה עם אתה. ויאמר אליהם: עברי אנכי, ואת ה' אלהי השמים אני ירא, אשר עשה את הים ואת היבשה. ויראו האנשים יראה גדולה, ויאמרו אליו: מה זאת עשית? פי ידעו האנשים פי מלפני ה' הוא ברח, כי הגיד להם. ויאמרו אליו: מה נעשה לך וישתק הים מעלינו? פי הים הולך וסער. ויאמר אליהם: שאוני והטילני אל הים, וישתק הים מעליכם, פי יודע אני כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם. ויחטרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו, פי הים הולך וסער עליהם. ויקראו אל ה' ויאמרו: אנה ה' אל נא נאבדה בנפש האיש הזה, ואל תתן עלינו דם נקיא, פי אתה ה' כאשר חפצת עשית. וישאו את יונה ויטלוהו אל הים, ויעמד הים מזעפר. ויראו האנשים יראה גדולה את ה', ויזבחו זבח לה' ויודרו נדרים.

(יא) כי המרו אמרי אל, וצצת עליון נאצו.

(יב) ויבנע בעמל לבם, בשלו ואין עזר.

(יג) ויצעקו אל ה' בצר להם, ממצוקותיהם יושיעם.

(יד) יוציאם מחשך וצלמות, ומסרותיהם ינתק.

(טו) יודו לה' חסדו, ונפלאותיו לבני אדם.

(טז) כי שבר דלתות נחשת, ובריחי ברזל גרע.

(יז) אולים מדרך פשעם, ומעונותיהם יתענו.

(יח) כל אבל תתעב נפשים, ויגיעו עד שיערי מות.

(יט) ויצעקו אל ה' בצר להם, ממצוקותיהם יושיעם.

(כ) ישלח דברו וירפאם, וימלט משחיתותם.

(כא) יודו לה' חסדו, ונפלאותיו לבני אדם.

(כב) ויזבחו זבחי תודה, ויספרו מעשיו ברנה.

(כג) יורדי הים באניות, עשי מלאכה במים רבים.

(כד) המה ראו מעשי ה', ונפלאותיו במצולה.

(כה) ויאמר ויעמד רוח סערה, ותרום גליו.

(כו) יעלו שמים ירדו תהומות, נפשים ברעה תתמוגג.

(כז) יחזו ויגעו בשבור, וכל חכמתם תתבלע.

(כח) ויצעקו אל ה' בצר להם, וממצוקותיהם יוציאם.

(כט) יקם סערה לרממה, ויחשו גליהם.

(ל) וישמחו כי ישתקו, וינחם אל מחוז חפצם.

(לא) יודו לה' חסדו, ונפלאותיו לבני אדם.

(לב) וירממוהו בקהל עם, ובמושב זקנים יהללוהו.

הסיפור בספר יונה מלמד אותנו, שכל הסער הגדול הוא בשביל חטא העברי. יורדי הים מאומות העולם רואים את מעשי ה'. הם אינם חוטאים בעצמם. הם מודים לה' על כך שהוא מציל אותם, וזוכים זבח לה' מתוך יראה גדולה. יונה שחוזר לשליחות שלו, הוא כמו עם החוזר לארצו, וכדומה לתיאור החזרה אל הארץ במזמור שלנו: ויִושֶׁב שָׁם רַעֲבִים, ויִכּוֹנְנוּ עִיר מוֹשָׁב. ויִזְרְעוּ שָׂדוֹת ויִטְעוּ כְרָמִים, ויעֲשׂוּ פְרֵי תְבוּאָה. ויִבְרַכְּם וירְבוּ מְאֹד, וּבְהִמָּתֵם לֹא יִמְעִיט, אומר ה' ליונה בסוף הספר (ה, יא): וְאֲנִי לֹא אֶחֹס עַל נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה, אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשְׁתִּים עֹשְׂרֵה רְבוּ אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יְמִינוֹ לְשִׁמְאֹלוֹ, וּבְהִמָּה רַבָּה?!

זהו מזמור שלא כולם מבינים את המציאות כאשר הוא מתרחש מול עינינו. בסיומו של המזמור כתוב: יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וישְׁמְחוּ, וְכָל עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ. מִי חָכֵם וישְׁמַר אֱלֹהִים, ויתְבוֹנְנוּ חֲסָדֵי ה'. צריך לראות וצריך להתכוון. לדעת מתי ניתן לעבור מהחלק הפרטי במזמור לחלק הציבורי ומתוך התכוונות בחסדי ה' נוכל להודות בפה מלא: הֲדוּ לָהּ כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ.

(ג) יִשָּׁם נְהוֹרוֹת לְמִדְבָר, וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאֹן.

(ד) אֶרֶץ פְּרִי לְמִלְחָה, מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ.

(ה) יִשָּׁם מְדַבֵּר לְאֵגֶם מַיִם, וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצְאֵי מַיִם.

(ו) ויִושֶׁב שָׁם רַעֲבִים, ויִכּוֹנְנוּ עִיר מוֹשָׁב.

(ז) ויִזְרְעוּ שָׂדוֹת ויִטְעוּ כְרָמִים, ויעֲשׂוּ פְרֵי תְבוּאָה.

(ח) ויִבְרַכְּם וירְבוּ מְאֹד, וּבְהִמָּתֵם לֹא יִמְעִיט.

(ט) ויִמְעִטוּ וישְׁחֹחוּ, מַעֲצַר רַעַה ויִגְנוּ.

(י) שִׁפְךָ בּוֹז עַל נְדִיבִים, ויתַעַם בְּתַהוֹ לֹא דָרְךָ.

(יא) וישְׁגֹב אֲבִיוֹן מַעוֹנִי, וישָׁם בְּצֹאן מִשְׁפָּחוֹת.

(יב) יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וישְׁמְחוּ, וְכָל עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ.

(יג) מִי חָכֵם וישְׁמַר אֱלֹהִים, ויתְבוֹנְנוּ חֲסָדֵי ה'.

להאזנה לשיעור על פרק ק"ז:

peneyhamenora.com/tehilim/107

או חפשו באפליקציות הפורקאסטים

"שיעורים בספר תהילים".

